

בית שמאי אומרים: מאור, ואחר כך בשמים.⁽⁴⁾

ובית הלל אומרים: בשמים, ואחר כך מאור.

ואמר רבי יוחנן: נהגו העם כבית הלל ואליבא דרבי יהודה, שבשמים קודם למאור, ואף אני נוהג כן.

רבי יעקב בר אבא איקלע לבי רבא בסעודת שבת. חזייה, ראהו, דבריד בורא פרי הגפן אכסא קמא, על הכוס הראשונה ששותה בתוך סעודתו,⁽⁵⁾ והדר בריך אכסא דברכתא, ושוב בריך על כוס של ברכת המזון, לאחר ברכת המזון, כמו שאנו נוהגין, ואישתי.

אמר ליה רבי יעקב בר אבא: למה לך כולי האי לברך שוב על כוס של ברכת המזון? הא בריך לן מר הדא זימנא?!

אמר ליה רבא: כי הוינן בי ריש גלותא — הכי עבדינן!

אמר ליה רבי יעקב בר אידי: תינה בי ריש גלותא, דהכי עביד משום דספק מויתי לן ספק לא מויתי לן, אין המסובין יודעין אם

יביאו להם יין נוסף לשתות ולא נתכוונו בשעת ברכה על הכוס הבא ולכן הם צריכים לברך על כל כוס שיביאו לפנייהם, לפי שכל כוס נוסף הוא כתחילת סעודתו.⁽⁶⁾

אבל הבא, הא מנח כסא קמן, ודעתן עילויה. שאנו מתכוונים לשתותו אחר ברכת המזון, ולמה לך לברך עליו שוב?

אמר ליה רבא: אנא — עבדי כתלמידי דרב!

דרב ברונא ורב חננאל, תלמידי דרב, הווי תבי בסעודתא. קאי עלייהו עמד עליהם, קג-ב והיה משמש לפנייהם, רב יבא סבא.

אמרו ליה: הב לן כוס יין, וניבריד עליו ברכת המזון!

לפוף, לאחר מכן, נמלכו ואמרו ליה: הב לן כוס יין ונישתי תחילה, קודם שנברך.

אמר להו רב יבא סבא: כיון דאמריתו "הב לן וניבריד" — איתפרא לנו למישתי עד לאחר ברכת המזון.

מאי טעמא? משום דאסחיחו דעתייכו. שעל ידי שאמרתם "הב לן וניבריד" הסחתם

4. טעמם של בית שמאי להקדים מאור לבשמים, לפי שהמאור נהנה ממנו מיד לפיכך ראוי לברך עליו לאלתר. וב"ה סברי שהבשמים קודמים לפי שהם באים לכבודה של שבת משום איבוד הנשמה יתירה. ריטב"א ברכות נב. ב.

5. התוס' בד"ה בריך, כתבו דהיינו כוס של קידוש. ורש"י כתב סתם "אכסא קמא כשמתחיל לשתות". וכונתו גם כן לכוס של קידוש שהרי הוא צריך לקדש במקום סעודה. ועוד אפשר לומר שרש"י סבר שהמעשה היה בסעודה

6. הרשב"ם. וכתבו התוס' דמשמע מדבריו שהיו מברכין גם בתוך הסעודה על כוס וכוס. והקשו עליו דמשמע שבבי ריש גלותא היו עושין כרבא שלא היה מברך רק על כוס ראשון ועל כוס של ברכת המזון ולא על כל כוס וכוס. ולכן הם מפרשים שגם בבי ריש גלותא לא בירכו על כל כוס כי ידעו שיתנו להם יין כל צרכן בסעודה,

דעתכם משתיית היין, ואסורים אתם לשתות עד לאחר ברכת המזון.⁽¹⁾

הרי שברכת המזון נחשבת להיסח הדעת, ולפיכך ברכתי שוב על היין שלאחר ברכת המזון.⁽²⁾

אמימר וזמרא ורב אשי הוו יתבי בסעודה, וקאי עליהו רב אחא בריה דרבא.

אמימר בריך על כל כסא וכסא, בכל פעם שהיה שותה בתוך הסעודה בריך בורא פרי הגפן.

זמרא וזמרא בריך אכסא קמא ואכסא בתרא. רק על הכוס הראשון שבתוך הסעודה ועל

כוס של ברכת המזון [ששותהו לאחר ברכת המזון], כרבא דלעיל.

רב אשי בריך אכסא קמא, ותו לא בריך אפילו על כוס של ברכת המזון.⁽³⁾

אמר להו רב אחא בר רבא: אנן — כמאן נעביד? כיצד עלינו לנהוג הלכה למעשה?

אמימר אמר: אנא "נמלך" אנא! בכל כוס שאני שותה בדעתי שלא לשתות יותר, ורק אחר כך אני נמלך ושותה עוד כוס, והוי היסח הדעת, ולכן הייתי צריך לברך על כל כוס וכוס, מאחר שהיה לי היסח הדעת ביניהם.

רק בברהמ"ז שלא נתנו כוס רק למברך, והיה שם רוב עם, ולא ידעו אם יגיע להם מהכוס, לכן היו מברכים עליו. תוד"ה לא.

1. רש"י והרשב"ם שלא די שיברכו בפה"ג על שתייתם עתה אלא צריכים קודם לברך ברהמ"ז. והתוס' כתבו שאי"צ לברך ברהמ"ז אלא יברכו בפה"ג בלבד ומותר להם לשתות. והוכיחו כן מהא דרבא הביא ראיה מדין זה לענין שהשותה אחר ברהמ"ז צריך לברך בפה"ג. ובשלמא אי מיירי כאן לענין ברכת בפה"ג שפיר מביא ראיה. אבל אם מיירי לענין שאסור להם לשתות עד שיברכו ברהמ"ז מנא ליה דאחר בהמ"ז יצטרך לברך בפה"ג. ודחו זאת התוס' דאם אינם צריכים לברך בפה"ג היות ו"הב לן וניברך" לא הוי הפסק, א"כ אמאי אסורין לשתות עד שיברכו בהמ"ז.

ומ"מ כתבו התוס' דמלשון הגמרא משמע שאי"צ לברך ברהמ"ז. מדלא אמרו "איחסרא לכו למישתי עד דברכיתו ברהמ"ז ובפה"ג".

ועוד כתבו שסברא הוא כיון ד"הב לן וניברך" הוי הפסק כאילו כבר בירכו סגי בברכת

בפה"ג כמו אחר בהמ"ז. לעיל קב א תוד"ה כשהן [ועיין לעיל קא ב בעיונים 5, מחלוקת דומה בראשונים לענין שינוי מקום].

2. כתב הרשב"ם שאעפ"י שברהמ"ז הוי הפסק לגבי ברכת היין שבסעודה, מכל מקום אין צריך לברך ברכה אחרונה על היין ברהמ"ז לפי שברהמ"ז פוטרנו, דהשתא ברכת מעין ג' סגי להו כ"ש שלש ברכות עצמן.

והתוס' כתבו שאין זה ק"ו. שהרי מצינו לגבי דברים הבאים שלא מחמת הסעודה שאכלן אחר הסעודה קודם ברהמ"ז שטעונים ברכה לפנייהם ולאחריהם, ואין ברהמ"ז פוטרם. אך לדינא הסכימו התוס' שאי"צ לברך ברכה אחרונה על היין כי הוא נחשב לדברים הבאים מחמת הסעודה. תוד"ה אנא.

3. כתבו התוס' דמכאן משמע שבכל דבר מצוה שטעון כוב אי"צ לברך בפה"ג מצד עצם המצוה אלא רק מצד ברכת הנהנין ונפ"מ שאם בריך לפני כן על היין אי"צ לברך שוב על הכוס באופן שאין הפסק, כדחזינן מדרב אשי שלא

לברך אפילו על כוס של ברכת המזון.

וראיה לדבר: **דחא יום טוב שחל להיות אחר השבת, ואמר רב — יקנ"ה!** דהיינו שמברך על היין רק פעם אחת, ואין צריך לברך בורא פרי הגפן על הקידוש בפני עצמו ועל ההבדלה בפני עצמה.⁽⁴⁾ ואם כן, הכא נמי, אין צריך לברך על הכוס של קידוש⁽⁵⁾ ולחזור ולברך על כוס של ברכת המזון.

מר זוטרא אמר: אנא — דעבדי כתלמידי דרב. שלא הייתי נמלך, ולכן ברכתי רק על כוס הראשון. וגם על הכוס של ברכת המזון ברכתי לפי שברכת המזון הוי היסח הדעת, כדדייקנן לעיל מתלמידי דרב.

ורב אשי אמר: לית הלכתא כתלמידי דרב! וברכת המזון לא הוי היסח הדעת, ואין צריך

וה"ה נמי ברהמ"ז. תוד"ה וקאמר. והראשונים הקשו על עיקר קושית רב אשי. דמאי סלקא דעתין לדמות יקנ"ה לברהמ"ז? הא ברהמ"ז היא גמר סעודה והיסח הדעת, ודין הוא שתפסיק. משא"כ ביקנ"ה, וכתירון הגמ'.

ועוד הקשו למה לא פריך רב אשי מכל קידוש דעלמא שהקידוש אינו הפסק לגבי בפה"ג שבירך תחילה.

ותירצו על הקושיא הראשונה, דרב אשי סבר שהטעם שברהמ"ז מפסקת אינה משום שהיא גמר וסילוק אכילה אלא משום שנאסרה ונפסקה שתייתו מחמת הברכה ולכן הקשה מיקנ"ה, שהרי שם ג"כ נאסרה עליו השתיה אחר ברכת היין מחמת מצות הבדלה.

ועל הקושיא השניה תירצו, שמקידוש דעלמא לא קשיא משום שברכת הקידוש שהיא חובת הכוס אין דינה שתפסיק דחדא ברכתא אריכתא היא אבל מיקנ"ה שההבדלה אין מקומה בכוס זה הקשה שהיה ראוי שתפסיק.

והמהרש"א תירץ קושיא זו, דמקידוש והבדלה דעלמא לא קשיא ליה. דכיון דאין בהם הרבה ברכות אינם מפסיקים כמו ברהמ"ז שיש בה הרבה ברכות. אבל מיקנ"ה שיש שם הרבה ברכות היה קשה לו, למה לא הוי הפסק.

5. רש"י והרשב"ם. כסעודת חול כשבירך באמצע סעודתו על היין, שאין צריך לברך שוב על כוס של ברהמ"ז.

בירך על כוס של ברהמ"ז. וגם החולקים עליו אינם מחייבים לברך בפה"ג רק מצד הפסק. והביאו ראיה לזה מירושלמי דאמר שאם התחיל לסעוד בע"ש מבעוד יום ובירך על היין אי"צ לברך בקידוש בפה"ג.

והקשו א"כ למה מברכין על כוס שני שאחר הגדה בפה"ג? שהרי לא היה הפסק בין ברכת בפה"ג שבירך על כוס ראשון לבינו. ותירצו דהגדה [וכן ההלל שעל כוס רביעין] הוי הפסק. שאעפ"י שמותר לשתות באמצע ההגדה מ"מ כיון שהתחיל בברכת אשר גאלנו נאסר לשתות והוי כמו ברהמ"ז דמפקינן הכא דהוי הפסק. תוד"ה רב אשי.

ויש שכתב לבאר החילוק מסוגיין, דדוקא גבי קידוש וברהמ"ז אף שהן שתי מצוות נפרדות ושתייהן טעונות כוס, מכל מקום אין צורך שהשתיה שלהן תהא מחולקת לשתים, ויכול לשתותן בשתיה אחת. הלכך אינו צריך לברך על כל אחת בפה"ג. אבל בארבע כוסות צריך שתהיה שתיית כל כוס מחולקת לעצמה. כי אין כאן ארבע כוסות מחולקות, ולכן צריך לברך על כל כוס כדי שתהיינה השתיות מחולקות. גבורות ה' פרק מ"ט.

4. רש"י. והתוס' הקשו עליו דאין יברך פעמים בפה"ג על כוס אחד וזה לא מצינו. ולכן הם מפרשים שהראיה היא מדלא תיקנו את ברכת היין בסוף שמע מינה דלא הוי הקידוש הפסק

אמר ליה רבא: שמעא, שמשי — מדעתיה דנפשיה קא עביד, ולא ציותיו לעשות כן.

אמר ליה רב יעקב בר אבא: אי לא שמייע ליה שמשך מיניה דמר, אילולא ששמע שמשך ממך שיש לנהוג כך — לא הוה עביד!

אמר ליה רבא: וכי לא סבר ליה מר דאבוקה להבדלה — מצוה מן המובחר? (!)

פתח רבא ואמר: ברוך המבדיל בין קודש לחול, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה. ברוך המבדיל בין קודש לחול.

אמר ליה רב יעקב בר אבא: למה לך כולי האי להאריך כל כך?

והאמר רב יהודה אמר רב: ברוך המבדיל בין קודש לחול — זו היא הבדלתו של רבי יהודה הנשיא, ולא אמר יותר?

אמר ליה רבא: אנא, כהא סבירא לי —

דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: הפחות [בעניני הבדלה] לא יפחות משלש מיני הבדלות. והמוסיף לא יוסיף על שבע!

ונמצא שהוכחש מה שאמר רב יבא סבא משמיה דרב מדברי רב עצמו!

ודחינן: ולא היא!

התם, בתלמידי דרב, עקר דעתיה ממשתיא על ידי אמירת "הב לן וניבריך".

הבא, ביר"ט שחל להיות אחר השבת, לא עקר דעתיה ממשתיא, לפי שעדיין לא התחיל לשתות, וכל זמן הקידוש וההבדלה דעתו לשתות. ולכן אינו צריך לברך אלא ברכה אחת לשתיהן.

וממשיכה הגמרא בסיפור המעשה ברב יעקב בר אבא שאיקלע לבי רבא, וזה היה בשבת. [והפסיקה הגמרא באמצע, בעובדה דאמימר ומר זוטרא ורב אשי, שנחלקו אי הלכה כרבא ותלמידי דרב].

כי מטא רבא במוצאי שבת לאבדולי, קם שמעיה, משמשו, ואדליק אבוקה משרגא, מנר אחר, לצורך ברכת מאורי האש.

אמר ליה רב יעקב בר אבא לרבא, לאחר שהבדיל: למה לך כולי האי להדליק אבוקה? הא מנחא שרגא הרי הנר מונח לפניך, ומדוע אי אפשר לברך עליו?

הדבר למה צריך אבוקה כלל, וחשב שרבא הבין את שאלתו וענהו שבאמת אין צריך כלל אבוקה. והשיב לו רב יעקב שאם השמש לא היה שומע פעם אחת מרבא שצריך אבוקה לא היה עושה עכשיו כן. ועכשיו הבין רבא כוונת רב יעקב. ואמר לו שהשמש אכן שמע ממני שמצוה באבוקה כשאין נר דולק. ומה שחזר על האבוקה עכשיו כשהנר היה דולק זה עשה מדעת עצמו ולא על דעתי.

ובטעם הדבר שצריך אבוקה להבדלה למצוה

6. לכאורה קשה למה לא השיב לו רבא מיד את תשובתו האמיתית כמו שאמר לבסוף.

ובמרדכי הביא בשם הר"י מקורביל שרבא ורב יעקב בר אבא לא הבינו זה את זה מלכתחילה.

רבא חשב שרב יעקב שאלו שאע"ג שאבוקה מצוה מן המובחר מ"מ כיון שיש כבר נר דולק אין לחזר אחר אבוקה. וענהו רבא שאכן לא היה צריך לחזר אבוקה ומה שעשה מדעת עצמו עשה כן. ורב יעקב באמת שאל על עיקר

אמר ליה רב יעקב בר אבא: והא מר, לא תלתא אמר, ולא שבע אמר. שהרי ארבע אמרת. וממה נפשך: אם באת לתפוס את המועט, דיך בשלש. ואם רצית לרבות, היה לך לומר את כל השבע? (1)

אמר ליה רבא: איברא באמת "בין יום השביעי לששת ימי המעשה" אינו מן המנין, ולא בא אלא משום שמעין חתימה היא. שהחתימה, דהיינו סוף הברכה, היא "ברוך המבדיל בין קודש לחול". ו"בין יום השביעי לששת ימי המעשה" דומה לה, שהרי היא נמי הבדלה בין קודש לחול. (2)

ואמר רב יהודה אמר שמואל: המבדיל צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימתו! [וכן בכל הברכות הארוכות].

ופומבדיתאי אמרי: צריך שיאמר מעין

פתיחתן. שיחזור ויאמר מעין תחילת הברכה סמוך לחתימתן!

והוינן בה: מאי בינייהו? שהרי בהבדלה הפתיחה והחתימה שוין הם [המבדיל בין קודש לחול] וכן ברוב הברכות.

ומשנינן: איכא בינייהו יום טוב שחל להיות אחר השבת, דחתמינן בהבדלה ברוך המבדיל בין קודש לקודש. (3)

מאן דאמר "מעין פתיחתן סמוך לחתימתן" — לא בעי למימר סמוך לחתימה "בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת". (4) אלא אומר שם כרגיל "בין יום השביעי לששת ימי המעשה", שהוא מעין הפתיחה "המבדיל בין קודש לחול".

ומאן דאמר "מעין חתימתן סמוך לחתימתן"

3. הקשה המאירי הרי אמרו להלן שצריך לומר הבדלות מעין הבדלות האמורות בתורה והיכן מצינו הבדלה בין קודש לקודש. ותירץ דמצינו כיצא בה "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים".

4. כתב הרש"ש דמלשון זה משמע שאם הוא רוצה יכול לומר בין קדושת שבת וכו' גם לפומבדיתא. וכן מבואר ברשב"ם שכתב שכך אנו נוהגין כדי לצאת ידי כל הדיעות.

והקשה שהרי אמירה זו מפסקת לפני החתימה ונמצא שלא אמר מעין פתיחה סמוך לחתימה. ותירץ שאמירה זו גם כן הוי מעין הפתיחה דהבדלה בין קודש לקודש היא מעין הבדלה בין קודש לחול אבל "בין יום השביעי לששת ימי המעשה" אינה מעין הבדלה בין קודש לקודש.

מן המוכחר, כתבו ראשונים משום שאורה מרובה. ויש שכתבו משום שאמרו בברכות [גב ב] שמברכים "בורא מאורי האש" בלשון רבים לפי שיש הרבה גוונים באש. וזה ניכר יותר באבוקה מבנר.

1. הרשב"ם. והתוס' כתבו שמסתמא תיקנו דוקא שלש או שבע כנגד שום דבר כמו שמצינו לגבי ציצית שאמרו במנחות [לט א] שהפוחת לא יפחות משבע חוליות כנגד שבעה רקיעים והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה כנגד שבעה רקיעים וששה אורים שביניהם. תוד"ה ומר.

2. ואין להקשות שא"כ יפחות אחת מההבדלות האחרות. דיש לומר שהוא סבר כרבי יהושע בן לוי דלקמן שצריך שיאמר מעין הבדלות האמורות בתורה ו"בין יום השביעי" לא כתוב בתורה. עונג נפש.